

BADANIA NAD DEKANATEM KAZIMIERSKIM W XVI—XIX WIEKU

Współczesna nauka historyczna zajmująca się dziejami społeczeństw stosuje, jak wiadomo, z jednej strony metodę całościowych, generalizujących ujęć interesujących ją procesów, tworząc tą drogą stale poprawiane, uzupełniane i coraz bardziej precyzyjne przybliżenia — z drugiej zaś stara się śledzić możliwie najszczegółowiej przebieg wielkich procesów zachodzących w poszczególnych krajach czy kręgach cywilizowanych na małych, ściśle określonych w czasie i przestrzeni, odcinkach. W naszym środowisku badawczym zajmującym się przemianami historycznymi kultur społeczno-religijnych na obszarze Polski, przystąpiliśmy ostatnio do pierwszych, dość jeszcze prowizorycznych i częściowych prób syntetycznych¹, jednocześnie zaś podejmujemy szereg badań odcinkowych mających na celu naświetlenie zagadnień uznanych, przynajmniej w aktualnym stanie badań, za węzłowe. Jednym z przejawów tej świadomej tendencji jest próba przeprowadzenia możliwie jak najbardziej dokładnej obserwacji przemian zachodzących w interesującym nas zakresie, w grupie kilkunastu parafii nad środkową Wisłą, wyodrębnionych na schyłku XVI stulecia jako dekanat, nazywany od największego wówczas w tym rejonie miasta kazimierskim. Punktem wyjścia zespołowych badań seminarium historii kultury stały się względnie dobrze zachowane dla tego terenu akta wizytacji parafii. Tym samym seminarium podjęło zarazem próbę szerszego wykorzystania dla badań historycznych tego typu źródła o wielkiej wartości dla historii Polski XVI—XX wieku, bardzo mało dotąd eksploatowanego w stosunku do kryjących się w nim możliwości.

Wykonane zostały dotychczas następujące prace: Leokadia Zujko, *Struktura terytorialna parafii dekanatu kazimierskiego w XVII—XIX w.*; Emilia Piekarcz, *Struktura organizacyjna parafii w dekanacie kazimierskim w drugiej połowie XVIII w.*; Jan Pałyga, *Duchowieństwo parafialne dekanatu kazimierskiego w XVII i XVIII w.*; Kazimierz Gursztyn, *Biblioteki parafialne w dekanacie kazimierskim w XVII—XVIII w.*; Elżbieta Janicka, *Praktyki religijne ludności archidiakonatu lubelskiego*

¹ Por. *Zarys rozwoju organizacji Kościoła Katolickiego w Polsce*, „Znak”, (1965), nr 8 (137).

w XVIII w.² W opracowaniu znajdują się dalsze zagadnienia. Można oczekiwać, że takie szczegółowe badania, dotyczące bardzo różnych aspektów organizacji kościelnej i życia religijnego ludzi, pozwolą na bardziej precyzyjne sformułowanie kwestionariusza badawczego oraz szeregu hipotez roboczych ważnych w znacznie szerszej skali. Weryfikacja kwestionariusza i hipotez wymagać będzie oczywiście również badań na innych terenach Polski historycznej, w różnych warunkach i okresach czasu. Można z góry oczekiwać, że badania nad parafiami i życiem religijnym w największych miastach Polski XVII—XVIII stulecia, względnie na obszarach o zupełnie innej aniżeli w dekanacie kazimierskim strukturze społecznej czy o mieszanych stosunkach wyznaniowych (względnie różnych obrządkach) doprowadzą do uzyskania innych lub nieco innych wyników. Chodzi jednak przede wszystkim o zbudowanie możliwie poprawnego, obejmującego istotne problemy badawcze kwestionariusza, bez czego badacze lokalnych stosunków gubią się łatwo w morzu szczegółów nie łączących się ze sobą i nie wnoszą swymi pracami nic względnie prawie nic w rozumienie zjawisk i procesów o większym znaczeniu.

Sondaż kazimierski pozwala, po wykonaniu dalszych prac, śledzić dokładniej przemiany w strukturach i życiu religijnym ludności od drugiej połowy XVI wieku. Wiadomo dobrze, jak zasadnicze znaczenie dla formowania się tradycyjnego katolicyzmu polskiego miał okres potrydencki. Rozciąga się on od schyłku XVI wieku co najmniej po drugą połowę XVIII stulecia, kiedy to w związku z Oświeceniem zaznaczają się w życiu kościelnym i społeczno-religijnym zmiany, które zresztą są zbyt mało dotąd zbadane. Osobnym i prawie zupełnie dotąd nie poruszonym problemem badawczym jest funkcja i żywotność starych struktur parafialnych i w ogólności życia religijnego mas ludności polskiej w okresie zaborów. Dla czasów współczesnych szczególnie pożądana byłaby integracja wysiłków historyków z przedstawicielami innych dyscyplin społecznych celem przedłużenia możliwie wielostronnych badań aż po dzień dzisiejszy.

W obecnym tomie „Roczników” drukujemy dwie spośród wyżej wspomnianych rozpraw, a mianowicie pracę J. Pałygi o klerze dekanatu w XVII—XVIII w. oraz E. Piekarcz o strukturze organizacyjnej parafii tegoż dekanatu w drugiej połowie XVIII w. Dalsze rozprawy przygotowywane są do druku.

W pracach seminarium szczególnie żywy udział brali mgr A. Chruszcwski, dr St. Litak oraz mgr H. Grocholski.

Jerzy Kłoczowski

² Streszczenia wszystkich tych rozpraw w: „Sprawozdania... Tow. Nauk. KUL”, 14 (1965) 201—217.